

Edward Golański*

Adam Szreder**

Zgierz

KOŁO W ZGIERZU¹

Trudno dziś ustalić, czy przed II wojną światową żyli w Zgierzu jacyś Sybiryacy. We wspomnieniach starszych osób pojawia się jednakże nazwisko Józefa Rozstalskiego – ułana 5. Dywizji Syberyjskiej, który mieszkał w naszym mieście do 1927 r., a następnie przeniósł się do Łodzi.

Jeśli chodzi o okres po 1945 r., kiedy to na terenie Zgierza znaleźli się repatrianci z ZSRR (byli zesłańcy i łagiernicy), to możliwości zorganizowania się ich zaistniały dopiero u schyłku PRL. Szybki wzrost liczby członków reaktywowanego w 1988 r. Związku Sybiraków spowodował tworzenie jego kół terenowych. W Zgierzu inicjatorami powstania koła nowej organizacji byli: Feliks Milan, Edward Golański i Tadeusz Stefankiewicz.

Oficjalnie Koło Związku Sybiraków w Zgierzu powstało zgodnie z uchwałą nr 2 Zarządu Oddziału Łódzkiego Związku Sybiraków z 23 maja 1989 r. Na przewodniczącego Koła powołano wówczas Tadeusza Stefankiewicza, a decyzję w tej sprawie podpisał ówczesny prezes Zarządu Oddziału – Feliks Milan. Pierwszy Zarząd Koła tworzyli: Tadeusz Stefankiewicz – prezes, Edward Golański – sekretarz oraz Marian Siewruk – skarbnik.

Koło rozpoczęło działalność w składzie 10 członków. Zgłaszały się do niego osoby z terenu miasta i gminy Zgierz, a także z Głowna, Strykowa, Ozorkowa, Łęczycy i Parzęczewa. W krótkim czasie już ponad 70 osób zdołało wiarygodnie potwierdzić swój pobyt na zesłaniu na Syberii i w Kazachstanie. Na nasze zaproszenie udzielali nam wtedy prawniczych porad w sprawach dokumentacji

---

* Członek Zarządu Związku Sybiraków Oddział w Łodzi.

** Prezes Związku Sybiraków Koło w Zgierzu i wiceprezes Zarządu Związku Sybiraków Oddział w Łodzi.

¹ Przedstawione opracowanie powstało w oparciu o archiwum Koła oraz na podstawie wspomnień autorów.

sędzia Wydziału Cywilnego – Tomasz Fandrych i Beata Sogrejew. Od początku istnienia Koła jego działalność była wspierana także przez księży z kościoła Matki Boskiej Dobrej Rady w Zgierzu.

W latach 1989-1991 do Koła zgłaszało się wielu zainteresowanych, którzy otrzymywali wyczerpujące informacje na temat trybu ubiegania się w Urzędzie ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych o uznanie członkostwa w Związku Sybiraków. Ich dokumenty były przeglądane przez Komisję Weryfikacyjną przy łódzkim Oddziale Związku Sybiraków. Niektóre osoby miały trudności z przedstawieniem wymaganych potwierdzeń pobytu na zsyłce. W takich przypadkach należało przedstawić zeznania dwóch świadków, którzy byli zesłani do tych samych miejscowości. Ich zeznania musiały być poświadczane notarialnie.

W okresie istnienia Koła w Zgierzu zgłosiły się do niego ogółem 93 osoby. Niektóre z nich nie potrafiły udokumentować faktu zesłania albo były małżonkami zesłańców. Kilka osób zmieniło miejsce zamieszkania i wskutek tego wystąpiło z Koła. Większość członków, niestety, już zmarła, w efekcie czego na dzień 26 lutego 2019 r. pozostało w naszym kole tylko 16 osób.

Pierwsze lata działalności Koła były okresem bardzo intensywnej pracy. Po ustąpieniu prezesa Tadeusza Stefankiewicza, który nie był deportowany, więc przeniósł się do Rodziny Katyńskiej, na nową szefową Koła została wybrana w 1990 r. Lila Kukulska (1933-2018). Była ona bardzo aktywną działaczką. Nawiązała kontakty ze szkołami z terenu Zgierza: z Samorządowym Liceum Ogólnokształcącym im. R. Traugutta, z Gimnazjum nr 1 im. Jana Pawła II, ze szkołami podstawowymi nr 1, 5 i 11. Należy zaznaczyć, że uczniowie wspomnianego gimnazjum bardzo aktywnie włączyli się m.in. do pomocy w redagowaniu „Kroniki Sybiraków” naszego koła, a także do współorganizowania uroczystości Dnia Sybiraka, łącznie z wystawianiem pocztu sztandarowego szkoły podczas mszy celebrowanych w kościele Matki Boskiej Dobrej Rady. W ramach współpracy ze szkołami L. Kukulska i E. Golański, a także Helena Pietrzycka, Jerzy Okińczyc, Helena Szczepańska i Piotr Borowy opowiadali na lekcjach historii o deportacjach i warunkach życia na zsyłce oraz o represjach w czasie pobytu na Sybirze. Lila Kukulska skutecznie inicjowała pisanie wspomnień przez naszych Sybiraków, sama natomiast zamieszczała informacje i sprawozdania z różnych form działalności zgierskiego Koła na łamach rocznika „My, Sybiracy”. Należy podkreślić, że jej publikacje na ten temat drukowała także prasa lokalna i łódzka. Zaslugą L. Kukulskiej i E. Golańskiego były ponadto starania o nawiązanie dobrych kontaktów z prezydentami miasta Zgierza i starostami powiatu zgierskiego. Dzięki temu nasze koło uczestniczyło we wszystkich uroczystościach patriotycznych i obchodach ważnych rocznic państwowych, które odbywały się w Zgierzu.

Lila Kukulska bardzo aktywnie działała również w Radzie Parafialnej kościoła Matki Boskiej Dobrej Rady, była też członkiem Koła PTTK. Reprezentowała nas na I Krajowym Zjeździe Delegatów Związku Sybiraków w Modlinie w styczniu 1991 r., a na Zgromadzeniach Delegatów Łódzkiego Oddziału wybierano ją do Zarządu Oddziału (1992-1995, 1999-2014). Z przyczyn osobistych (śmierć męża) zrezygnowała z przewodniczenia Kołu w kadencji 1995-1999, ale w roku 1999 ponownie została jego prezesem. Funkcję tę piastowała aż do 2014 r. kiedy to stan zdrowia spowodował, że zaprzestała aktywnej działalności społecznej w Związku Sybiraków (zastąpił ją Adam Szreder, który kieruje Kołem do dziś i jest też członkiem Zarządu Oddziału w Łodzi). Organizacja doceniła jej zasługi, wyróżniając ją w 1993 r. Odznaką Honorową Sybiraka. Ponadto w 1996 r. Prezydent RP nadał jej Srebrny Krzyż Zasługi, a w 2005 r. – Złoty Krzyż Zasługi.

Jak wspomniano wcześniej, osobą, która również oddała wiele sił i czasu na rzecz Koła w Zgierzu, jest Edward Golański. Należy on do grupy członków założycieli Koła w 1989 r., w latach 1989-1994 pełnił obowiązki sekretarza Koła, a następnie (1994-1999) kierował nim. Z jego inicjatywy uchwałą Zarządu Miasta Zgierza nadano rondu przy zbiegu ulic Konstantynowskiej i Struga nazwę Sybiraków. Od 1999 r. aż do chwili obecnej znowu pełni obowiązki sekretarza Koła. W roku 1995 wybrany został na członka Zarządu Oddziału Łódzkiego. Za aktywną działalność społeczną na rzecz Związku Sybiraków był wielokrotnie odznaczany: Odznaką Honorową Sybiraka (1993), Krzyżem Zesłańców Sybiru (1995), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1999), Złotym Krzyżem Zasługi (2010), Medalem „Pro Patria” (2013) oraz Złotą Odznaką Honorową za Zasługi dla Związku Sybiraków (2013).

Niezależnie od działalności w Związku Sybiraków aktywnie działał i w innych organizacjach, za co był uhonorowany: Srebrną Odznaką „Za Zasługi dla Przemysłu Chemicznego” (1985), Krzyżem Związku Represjonowanych Politycznie Żołnierzy Górników (2002) oraz Brązowym Krzyżem Zasługi Weteranów i Rezerwistów Wojska Polskiego. Do dziś aktywnie uczestniczy w różnych uroczystościach – świętach państwowych i sybirackich – w Zgierzu i w Łodzi.

Do grupy najbardziej zasłużonych działaczy naszego Koła zaliczyć trzeba także i inne osoby. Spośród nich należy wymienić następujące:

- Piotra Szefnera – członka Zarządu Koła i przez wiele lat jego skarbnika. Jest odznaczony: Krzyżem Zesłańców Sybiru, Brązowym Krzyżem Zasługi, Złotą Odznaką Honorową za Zasługi dla Związku Sybiraków,
- Olę Kuberską, odznaczoną: Krzyżem Zesłańców Sybiru, Honorową Odznaką Sybiraka oraz Złotą Odznaką Honorową za Zasługi dla Związku Sybiraków,

- Helenę Pietrzycką, która była członkiem Zarządu Koła. Została odznaczona Krzyżem Zesłańców Sybiru, Złotym Krzyżem Zasługi i Honorową Odznaką Sybiraka,
- Irenę Strzelecką – członka Zarządu Koła i przez jedną kadencję jego skarbnika. Odznaczona Krzyżem Zesłańców Sybiru i Honorową Odznaką Sybiraka,
- Jerzego Okińczycza – wieloletniego członka Zarządu Koła i skarbnika. Odznaczony Krzyżem Zesłańców Sybiru i Honorową Odznaką Sybiraka,
- Franciszka Głowacza – byłego członka Zarządu Koła. Odznaczony Krzyżem Zesłańców Sybiru oraz Złotą Odznaką Honorową za Zasługi dla Związku Sybiraków,
- Annę Domżał – szczególnie aktywną przy gromadzeniu materiałów do naszej kroniki,
- Franciszka Kurka, który przez wiele lat był członkiem Zarządu Koła. Znacznie przyczynił się do przygotowania tablicy informacyjnej o siedzibie Sybiraków przy ul. Fijałkowskiego 2.

Oprócz wymienionych aktywistów, Koło nasze wspierały osoby niebędące Sybirakami. Spośród nich należy wymienić następujące:

- Wiesławę Partycką, która pomagała w organizacji spotkań Sybiraków, udostępniając im pomieszczenia na zebrania, różne spotkania rocznicowe i z okazji świąt państwowych,
- dr. Ludwika Sawoniewskiego, z wykształcenia historyka, który bardzo aktywnie uczestniczył w zebraniach i spotkaniach okolicznościowych. Był głównym inicjatorem i wykonawcą tablicy pamięci Sybiru. Za swoją działalność odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi,
- Elżbietę Szpruch, nauczycielkę historii w Gimnazjum nr 2 w Zgierzu. Zorganizowała ona grupę uczniów pomagających przy redagowaniu kroniki Sybiraków,
- Joannę Cwondę, nauczycielkę historii w I Liceum Ogólnokształcącym im. S. Staszica, która od lat uczestniczy w organizacji uroczystości związanych z Dniem Sybiraka.

Przez cały czas serdeczną opieką i wsparciem duchowym otaczał nasze koło ks. dziekan parafii Matki Boskiej Dobrej Rady, proboszcz Andrzej Blewiński. Z tego powodu został uhonorowany Złotą Odznaką Honorową za Zasługi dla Związku Sybiraków.

Szczególne zainteresowanie działalnością Koła wykazuje Prezydent Miasta Zgierza Przemysław Staniszewski, który z pomocą Elżbiety Sakiewy wspomaga nas także finansowo. W uznaniu dokonań dla naszego środowiska otrzymał Złotą Odznaką Honorową za Zasługi dla Związku Sybiraków.

Bardzo dużego wsparcia działalności Koła udziela również Adam Zamojski – wiceprzewodniczący Klubu Inteligencji Katolickiej. W popularyzacji wiedzy o historii zesłańców wydatnie wspomaga nas dyrektor Muzeum Miasta Zgierza,

organizując wiele spotkań Sybiraków z mieszkańcami, a przede wszystkim z młodzieżą zgierskich szkół średnich.

Kolejną osobą mocno zaangażowaną we wspieranie naszych przedsięwzięć, zwłaszcza w organizację różnych uroczystości, jest Urszula Golańska, wyróżniona Odznaką Honorową Sybiraka.

Nasze koło, blisko współpracujące ze szkołami (zwłaszcza z Gimnazjum nr 3, Gimnazjum nr 2, Samorządowym Liceum Ogólnokształcącym im. R. Traugutta, I Liceum Ogólnokształcącym im. S. Staszica, Zespołem Szkół Ponadgimnazjalnych nr 13 im. Sybiraków w Łodzi), zostało uhonorowane przez Prezydenta Miasta Zgierza dyplomem pamiątkowym (za kształtowanie pamięci historycznej, tradycji patriotycznych i opiekę nad miejscami narodowej pamięci).

***

Jak już wspomniano, w czasie organizowania Koła Związku Sybiraków w Zgierzu zgłosiły się do niego 94 osoby, ale w 1993 r. liczba członków zmalała do 45. Aktualnie pozostało jedynie 16 osób, z czego aktywnie działających – tylko cztery. Pozostałe, ze względu na zaawansowany wiek oraz na dolegliwości zdrowotne, nie są w stanie uczestniczyć w życiu organizacyjnym Koła. Sprawa to, że naszym obowiązkiem jest pozostawić potomnym trwały ślad po działalności Koła, m.in. w formie kroniki, publikacji, fotografii i znaków pamięci. Dzięki temu nasza aktywna, trzydziestoletnia obecność w życiu społecznym miasta Zgierza i powiatu zgierskiego będzie utrwalona i upamiętniona.